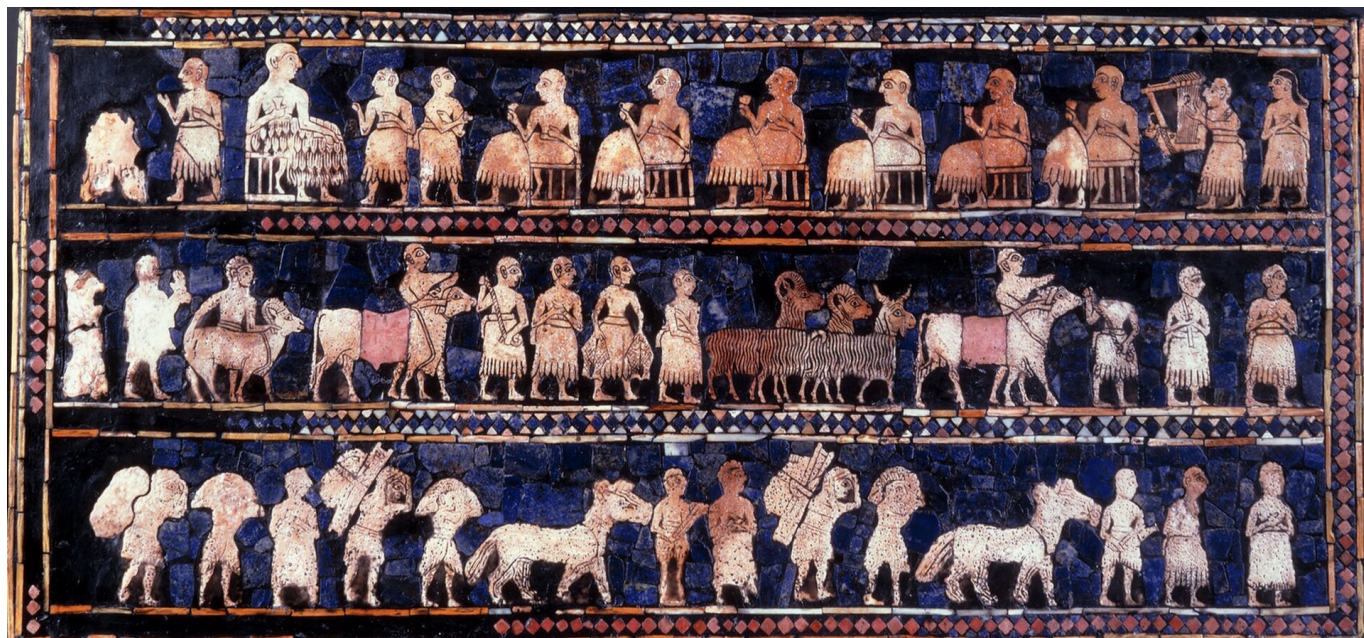

Lud wynalazców. Starożytni Sumerowie

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: *Enmerkar i pan Aratty*, [w:] Maria Luisa Uberti, *Wprowadzenie do historii starożytnego Bliskiego Wschodu*, tłum. A. Mrozek, Warszawa 2010, s. 43.
- Źródło: *Epos o Gilgameszu*, [w:] *Starożytność. Teksty źródłowe, komentarze i zagadnienia do historii w szkole średniej*, oprac. G. Chomicki, S. Sprawski, Kraków 1999, s. 35.
- Źródło: *Sumeryjska lista królów*, [w:] *Starożytność. Teksty źródłowe, komentarze i zagadnienia do historii w szkole średniej*, oprac. G. Chomicki, S. Sprawski, Kraków 1999, s. 34–35.
- Źródło: *Tabliczka z III tys. p.n.e. zapisana językiem sumeryjskim. Wgląd w życie sumeryjskiej szkoły*, [w:] G. Chomicki, S. Sprawski, *Starożytność. Teksty źródłowe, komentarze i zagadnienia do historii w szkole średniej*, Kraków 1999, s. 41.

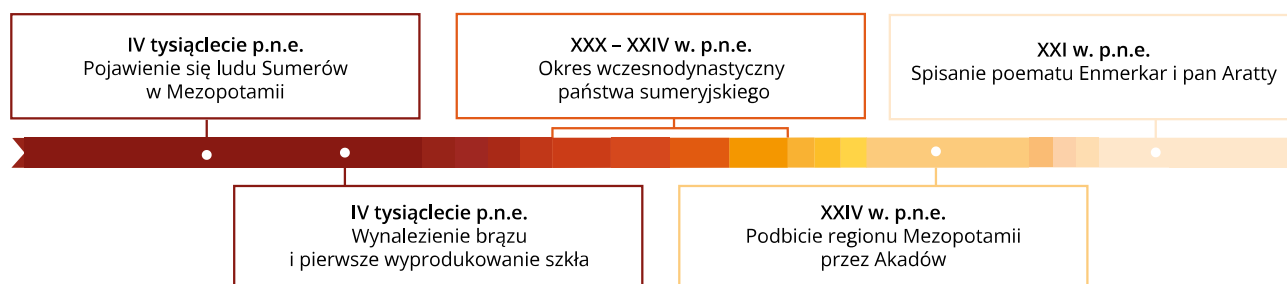

Lud wynalazców. Starożytni Sumerowie

Zdjęcie przedstawia tzw. Sztandar z Ur. W rzeczywistości jest to drewniana skrzynia o wymiarach 20 × 50 cm z III tysiąclecia p.n.e. Pokryta jest z każdej strony mozaikami. Z jednej strony zostało ukazane życie Sumerów w czasie pokoju (na zdjęciu), z drugiej – w czasie wojny. Jeden z najśłynniejszych zabytków sztuki sumeryjskiej. Obecnie znajduje się w Muzeum Brytyjskim w Londynie. Zwróć uwagę, że niektóre postaci są większe od innych. Świadczy to o ich wyższym statusie społecznym.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Tajemniczy lud Sumerów pojawił się w południowej Mezopotamii (nazwanej od nazwy ludu Sumerem) w IV tysiącleciu p.n.e. Do czasów podboju całego regionu przez Akadów w połowie XXIV w. p.n.e. wytworzył oryginalną cywilizację, z której osiągnięć korzystali nie tylko zdobywcy, ale także inne ludy. Włącznie z nami.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje cele

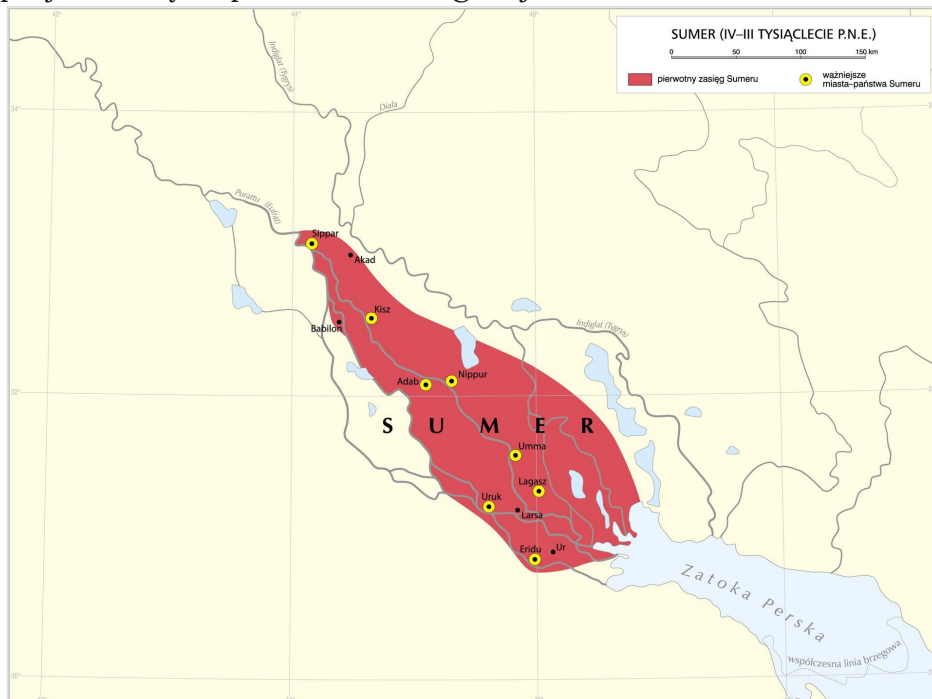
- Opiszysz rozwój pisma wymyślonego przez Sumerów.
- Scharakteryzujesz elementy dziedzictwa sumeryjskiego w naszej codzienności i przełomowe wynalazki, które im zawdzięczamy.
- Porównasz życie ucznia w szkole sumeryjskiej i współczesnej.

- Ocenisz wartość historyczną źródła dotyczącego dziejów Sumeru.

Przeczytaj

Państwa-miasta

Sumerowie przybyli do Mezopotamii jako koczownicy, ale z czasem zaczęli prowadzić osiadły tryb życia. Nie stworzyli jednak jednolitego państwa, które obejmowałoby większą część Mezopotamii. Ich życie toczyło się we wspólnotach, nazywanych miastami-państwami. Ukształtowały się one w IV tysiącleciu p.n.e. w południowej Mezopotamii. Było ich kilkanaście (archeologowie odkryli pozostałości 18), spośród których jednym z najlepiej zbadanych przez archeologów jest Uruk.

Sumer w IV-III tysiącleciu p.n.e. Na terenie jakich współczesnych państw istniał Sumer? czy jego położenie było korzystne? Odpowiedź uzasadnij.

Źródło: Krystian Chariza i zespół, licencja: CC BY-SA 3.0.

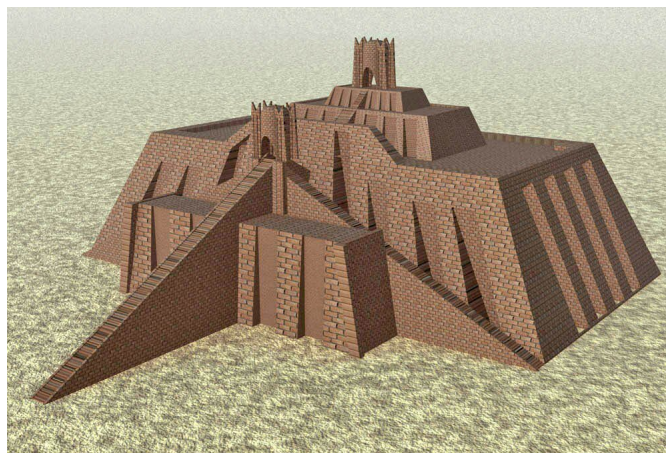
Niemal cała ludność takich miast-państw zamieszkiwała kilkunastotysięczną miejscowość. Kontrolowała ona okoliczne wsie i tereny uprawne z [siecią irygacyjną](#). Od innych ośrodków politycznych dzieliły je pustynie albo bagna. Miasto zwykle było otoczone murami; najważniejszy budynek stanowił [zikkurat](#) położony w centrum. Służył on nie tylko jako ośrodek kultu, ale także jako spichlerz i skarbiec. Przypuszcza się, że początkowo takimi wspólnotami kierowali kapłani, nadzorujący również przebieg prac irygacyjnych (było to wielkie przedsięwzięcie logistyczno-budowlane, które musiało, jak wierzono, uzyskać przychyłność bogów). Z czasem, w następstwie prowadzonych wojen, które wymagały podporządkowania naczelnemu wodzowi, władzę przejmowały jednostki. Królowie dążyli do ugruntowania władzy w obrębie jednego rodu lub dynastii. Ludność, która podlegała władcom, była zróżnicowana, większość stanowili wolni mieszkańcy (na szczycie z elitami pałacową i świątynną), przy czym wielu z nich zajmowało się zajęciami pozarolniczymi

(kupiectwo, rzemiosło). Ludność zależna i niewolnicy pracowała w majątkach właścicieli ziemskich.

Częściowo zrekonstruowany zikkurat w Ur (dziś Tall al-Mukajjar w Iraku). Na drugim zdjęciu komputerowa rekonstrukcja całej budowli. Ten akurat pochodził z ok. 2100 r. p.n.e., podobne, lecz mniej monumentalne budowle wznosili wcześniej Sumerowie. Na szczycie znajdowała się świątynia, do której urządzano procesje. Jeśli wieża Babel, która pojawia się w Biblii, była historyczną budowlą, musiała być właśnie zikkuratem wybudowanym w czasach słynnego Nabuchodonozora II (VI w. p.n.e.) (tzw. zikkurat Etemenanki).

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Komputerowa rekonstrukcja zikkuratu w Ur.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Pismo

Jednym z najbardziej przełomowych wynalazków Sumerów było pismo. Znaki zapisywano przy użyciu trzciny na miękkich glinianych tabliczkach. Po zapisaniu tabliczki były wypalane w piecach albo suszone na słońcu. Setki tysięcy takich glinianych tabliczek i ich kawałków zachowało się do naszych czasów.

Tzw. tabliczka z Kisz, jeden z najstarszych (według niektórych najstarszy) zachowanych przykładów pisma używanego przez Sumerów. Pochodzi z ok. 3500 r. p.n.e. Z jakim innym starożytnym pismem kojarzy Ci się pismo sumeryjskie?

Źródło: José-Manuel Benito, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Jak wynika z fragmentu poematu epickiego *Enmerkar i pan Aratty* (XXI w. p.n.e.), wynalazek pisma przypisywano legendarnemu Enmerkarowi, drugiemu królowi Uruku, możliwe więc, że to w tym mieście użyto go po raz pierwszy w historii.

“ *Enmerkar i pan Aratty*

Posłaniec miał język ciężki, nie był w stanie powtórzyć przesłania. Ponieważ posłaniec miał język ciężki i nie był w stanie powtórzyć przesłania, pan Kullab [Uruk] ugniół glinę i odcisnął w niej słowa niczym na tabliczce. Wcześniej nikt nie odcisnął słów na glinie. Kiedy słońce rozbłysło, okazało się oczywiste: słowa, które pan Kullab [Uruk] odcisnął na tabliczce, stały się widoczne.

Źródło: *Enmerkar i pan Aratty*, [w:] Maria Luisa Uberti, *Wprowadzenie do historii starożytnego Bliskiego Wschodu*, tłum. A. Mrozek, Warszawa 2010, s. 43.

Czytamy, że Enmerkar wynalazł pismo, ponieważ mowa nie była doskonałym przekaznikiem informacji. Najstarsze tabliczki wskazują, że początkowo pismo było używane do celów administracyjnych: dzięki niemu zapisywano ilość zwierząt w stadach, bogactw i innych dóbr w magazynach. Dopiero z czasem zaczęło być używane do wyrażania bardziej abstrakcyjnych pojęć i tworzenia dzieł

Tabliczka mówiąca o potopie, fragment *Eposu o Gilgameszu*. Została odczytana w 1872 r. Uczony, który tego dokonał, George Smith, był tak podekscytowany odkryciem, że zaczął biegać po pracowni Muzeum Brytyjskiego, budząc zdumienie innych pracowników. Jak myślisz, dlaczego to dokonanie tak go ucieszyło?

Źródło: Mike Peel, British Museum/Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

literackich. Umożliwiła to ewolucja pisma, która wyglądała w skrócie następująco: najpierw zapisywano proste znaki, tzw. **piktogramy**, na określenie jakiegoś dobra, np. rysowano kozę; później te znaki zyskiwały szersze znaczenie, np. narysowana noga nie oznaczała tylko kończyny, ale także to, co można było nią robić, a więc takie słowa jak „biec”, „kopać”, „stać”. W końcu znaki zostały przypisane do dźwięków mowy, lecz nie głosek (jak w naszym piśmie), ale sylab. W ostatniej fazie rozwoju pisma znaki odpowiadające dźwiękom mowy były łączone w słowa, a piktogramy zostały zamienione na kreski albo kliny. To właśnie od kresek dzieło Sumerów zyskało słynną nazwę pisma klinowego. Składało się na nie kilkaset znaków. Opanowanie sztuki pisania wymagało wielu lat praktyki. Na jednej z tabliczek z III tysiąclecia p.n.e. znajdujemy zdanie: „Wśród rzemieślników całego rodu ludzkiego nie masz zawodu równie trudnego jak sztuka pisania”.

Ilustracja przedstawia ewolucję słowa „głowa” między 3000 a 1000 r. p.n.e. Dobrze widać ewolucję od pisma piktograficznego (obrazkowego) do klinowego.

Źródło: Dbachmann, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

“ Tabliczka z III tys. p.n.e. zapisana językiem

sumeryjskim. Wgląd w życie sumeryjskiej szkoły

Ten, który był odpowiedzialny za [-] [rzekł] „Dlaczego bez mojego zezwolenia rozmawiałeś?”, wychłostał mnie.

Ten, który był odpowiedzialny za [-] [rzekł] „Dlaczego bez mojego zezwolenia podniosłeś głowę?”, wychłostał mnie.

Ten, który był odpowiedzialny za rysunek [rzekł] „Dlaczego bez mojego zezwolenia wstałeś?”, wychłostał mnie.

Ten, który był odpowiedzialny za bramę [rzekł] „Dlaczego bez mojego zezwolenia wychodziłeś?”, wychłostał mnie.

Ten, który był odpowiedzialny za [-] [rzekł] „Dlaczego bez mojego zezwolenia wzięłeś [-]?”, wychłostał mnie.

Ten, który był odpowiedzialny za sumeryjski [rzekł] „Mówiłeś [-]”, wychłostał mnie.

Mój nauczyciel [rzekł] „Twoja ręka nie jest dobra”, wychłostał mnie.

Jak myślisz, dlaczego uczeń został zobligowany do napisania poniższych słów? Co oznacza to, że „ręka ucznia nie jest dobra”? Znak [-] wskazuje, że w tym miejscu tabliczka jest uszkodzona i nie ma możliwości odczytania tekstu.

*Źródło: Tabliczka z III tys. p.n.e. zapisana językiem sumeryjskim. Wgląd w życie sumeryjskiej szkoły, [w:] G. Chomicki, S. Sprawski, *Starożytność. Teksty źródłowe, komentarze i zagadnienia do historii w szkole średniej*, Kraków 1999, s. 41.*

Inne przełomowe wynalazki

Brąz

Brąz został wynaleziony ok. 4000 r. p.n.e. Był to nowy metal stanowiący stop miedzi (90%) i cyny (10%). Odkrycie to było na tyle przełomowe, że historycy mówią o epoce brązu, która nastąpiła po epoce kamienia. Narzędzia z brązu miały tę przewagę nad narzędziami z kamienia, że można je było formować w dowolny sposób, a były podobnie twarde i trwałe jak kamienne. Jako że cyna była trudno dostępna w Mezopotamii, z brązu w pierwszej kolejności wytwarzano broń i luksusowe ozdoby.

2

Wóz

Sumerowie jako pierwsi użyli kół w wozie, co stanowiło rewolucję w transporcie: dzięki wozom można było więcej i szybciej przewozić. Na początku do wozów zaprzęgano woły, później także osły, aż wreszcie konie. Wozy ciągnięte przez konie stały się przyczynkiem do wielkiej zmiany w sposobie walki: z takich wozów powstały bojowe rydwany (wojownik stał na wozie i strzelał z łuku lub rzucał włócznią).

3

Garncarstwo

Koło garncarskie przyczyniło się do znacznie szybszego wytwarzania naczyń z gliny.

lic. edukacyjna, garncarnia.pl

Koło garncarskie - widok współczesny.

4

Szkło

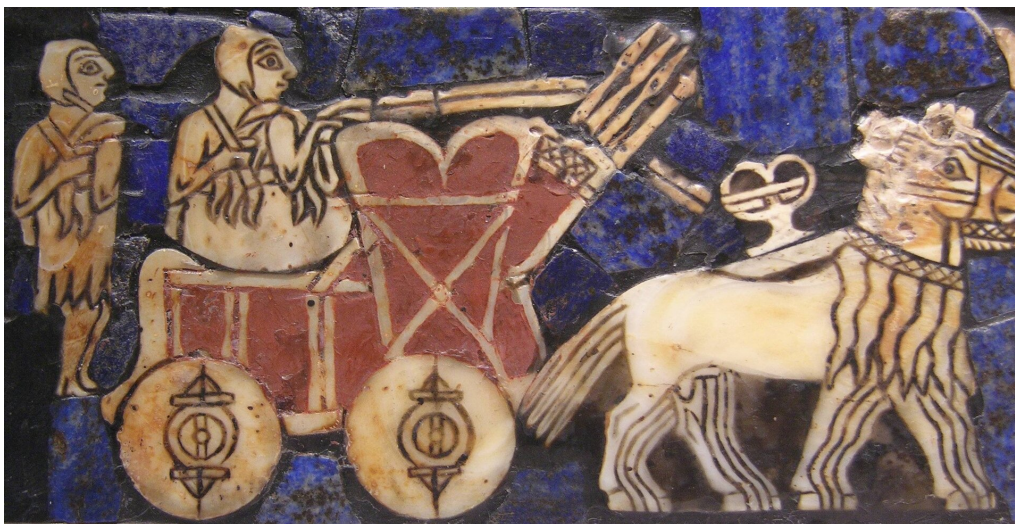
Sumerowie prawdopodobnie jako pierwsi zaczęli produkować szkło. Najstarsze ślady wytopu szkła pochodzą z ok. 3600 r. p.n.e.

Kalendarz, osiągnięcia w matematyce

Sumerowie podzieli rok na 12 miesięcy (rok miał 354 dni), używali systemu dziesiętnego i sześćdziesiątkowego: godzinę dzielili na 60 minut, a koło na 360 stopni.

Źródła ilustracji: wikipedia.org, architecturaldigest.com, godinez.us, lessing-photo.com.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Wóz bojowy ze Sztandaru z Ur. W rzeczywistości jest to drewniana skrzynia o wymiarach 20×50 cm z III tysiąclecia p.n.e. Pokryta jest z każdej strony mozaikami. Z jednej strony zostało ukazane życie Sumerów w czasie pokoju (na zdjęciu), z drugiej – w czasie wojny. Jeden z najsłynniejszych zabytków sztuki sumeryjskiej. Obecnie znajduje się w Muzeum Brytyjskim w Londynie. Zwróć uwagę, że niektóre postaci są większe od innych. Świadczy to o ich wyższym statusie społecznym.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Przykład sztuki sumeryjskiej. Byk z brązu ze świątyni Tell al-Ubaid (ok. 2500 r. p.n.e.). Obecnie w Muzeum Brytyjskim w Londynie. Byk był częstym przedstawieniem w sztuce sumeryjskiej. Dlaczego?

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Hełm Meskalamduga, sumeryjskiego władcy Ur z ok. 2500 r. p.n.e. Wykonany ze złota. Przyjrzyj się detalom: hełm ma formę peruki. Na zdjęciu kopia z Muzeum Brytyjskiego w Londynie. Oryginał znajduje się w Muzeum w Bagdadzie. Jak myślisz, jakie było przeznaczenie takiego hełmu?

Źródło: Akieboy, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 2.0.

Słownik

Enlil

najwyższy bóg panteonu sumeryjskiego, panujący nad ziemią, powietrzem i wiatrami;
twórca człowieka

Isztar

bogini wojny i miłości; Sumerowie nazywali ją Inanna

piktogram

znak pisma obrazkowego

sieć irygacyjna

system nawadniania pól; w Mezopotamii polegał na budowie kanałów doprowadzających wodę na obszary uprawne; rozbudowa kanałów, która wymagała wielkiego nakładu pracy (organizowała ją świątynia i pałac), prowadziła do uzyskania nadwyżek żywności; pozwoliły one na powstanie dużych skupisk ludzi (tj. miast), które było czym wykarmić, a także na podział pracy: żywności było na tyle dużo, że nie wszyscy musieli zajmować się rolnictwem, mogli więc skierować swoje wysiłki na rzemiosło, handel i inne zajęcia

zikkurat

monumentalna budowla sakralna charakterystyczna dla Mezopotamii

Słowa kluczowe

Sumer, Sumerowie, Mezopotamia, brąz, pismo klinowe, Uruk, Epos o Gilgameszu, zikkurat

Bibliografia

Gawlikowska K., *Sztuka Mezopotamii*, Warszawa 1975.

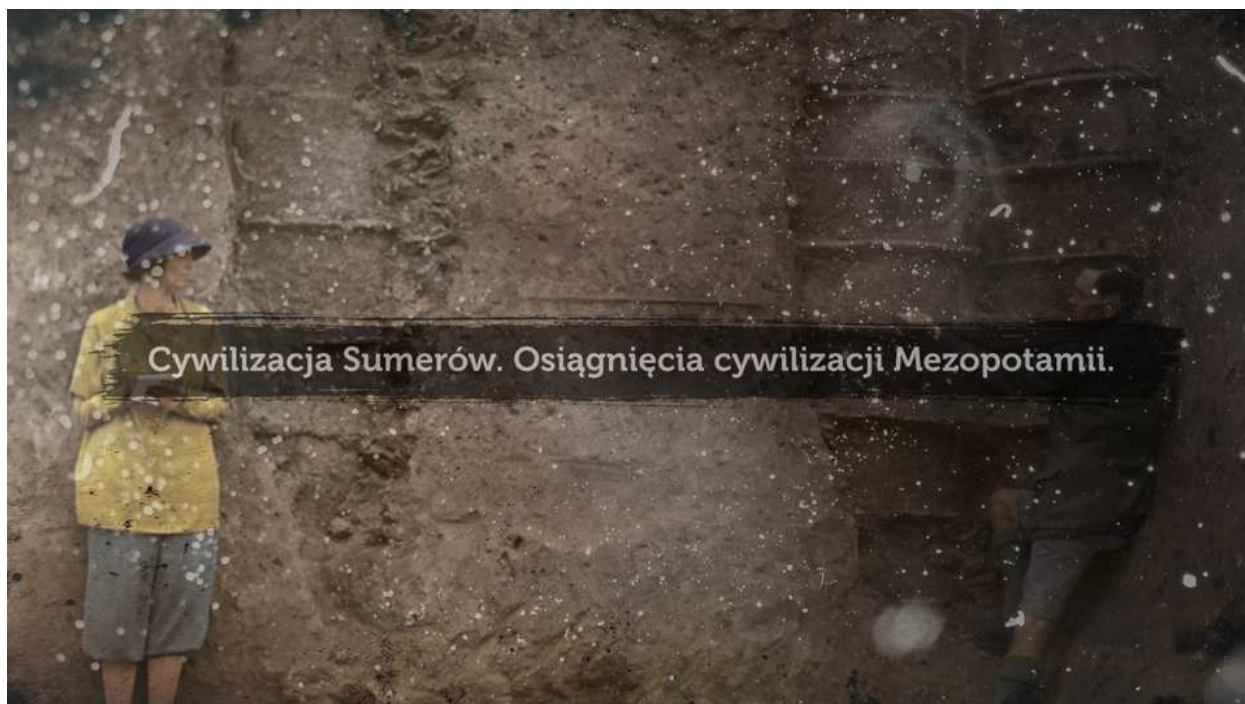
Jaczynowska M., Musiał D., Stępień M., *Historia starożytna*, Warszawa 2008.

Roux G., *Mezopotamia*, tłum. B. Kozłowska, J. Kozłowska, Warszawa 2008.

Uberti M.L., *Wprowadzenie do historii starożytnego Bliskiego Wschodu*, tłum. A. Mrozek, Warszawa 2010.

Ziółkowski A., *Historia powszechna. Starożytność*, Warszawa 2009.

Film edukacyjny

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DhgkBLWIB>

Film nawiązujący do cywilizacji Sumerów.

Polecenie 1

Jaka była przyczyna narodzin nowych rozwiązań technicznych? Odpowiedź uzasadnij.

Twoja odpowiedź

Polecenie 2

Gdzie odkryto pierwsze toalety? Co było w tym odkryciu niezwykłego?

Twoja odpowiedź

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Rozstrzygnij, które z poniższych zdań są prawdziwe, a które fałszywe.

Zdanie	Prawda	Fałsz
Pismo, którego używali Sumerowie, na początku miało formę piktogramów.	☐	☐
Najważniejszymi budowlami sumeryjskich miast były zikkuraty i pałace władców.	☐	☐
Gilgamesz jest zaliczany do władców historycznych.	☐	☐
Epoka żelaza to nazwa, która wywodzi się od jednego z przełomowych wynalazków Sumerów.	☐	☐

Ćwiczenie 2

Określ, który zabytek pochodzi z Sumeru. Uzasadnij odpowiedź.

Źródło A

Źródło: Metropolitan Museum of Art/Wikimedia Commons, domena publiczna.

Źródło B

Źródło: Roland Unger, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Źródło C

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Z Sumeru pochodzi zabytek oznaczony jako

źródło A.

Uzasadnienie

Ćwiczenie 3

Przeanalizuj poniższe zdjęcia broni. Rozstrzygnij, którą z nich prawdopodobnie chętniej posługiwałby się sumeryjski wojownik w XXV w. p.n.e. Uzasadnij odpowiedź.

Ilustracja A

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Ilustracja B

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Sumeryjski wojownik w XXV w. p.n.e. prawdopodobnie chętniej posługiwałby się bronią przedstawioną na ilustracji

A.

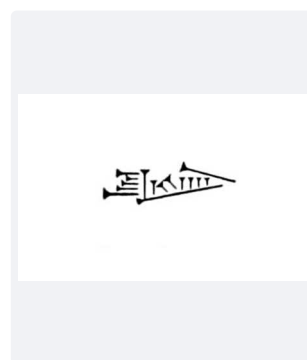

Uzasadnienie

Ćwiczenie 4

Uporządkuj w kolejności etapy rozwoju pisma: od piktograficznego do klinowego.

Przeczytaj poniższy fragment *Eposu o Gilgameszu*. Gilgamesz był legendarnym władcą Uruku. Najstarsze wersje tej opowieści pochodzą z III tysiąclecia p.n.e. Jest to jedno z arcydzieł literackich starożytnego Bliskiego Wschodu. Na podstawie analizy tekstu wykonaj polecenie zamieszczone poniżej.

“ *Epos o Gilgameszu* ”

Wysłannicy króla Aggi opuścili Kisz, by udać się do Gilgamesza do Uruku. Władca Gilgamesz przed starszyznę swojego miasta zaniósł sprawę i poprosił o radę: „Nie poddawajmy się domowi z Kisz, chwyćmy przeciw niemu za broń”. Zgromadzenie składające się ze starszyzny miasta odpowiedziało Gilgameszowi: „Poddajmy się domowi z Kisz, nie chwyćmy przeciw niemu za broń”. Gilgamesz [...] nie wziął sobie do serca słów starszyzny swojego miasta. Po raz drugi Gilgamesz przed wojowników ze swojego miasta zaniósł sprawę i poprosił o radę: „Nie poddawajmy się domowi z Kisz, chwyćmy przeciw niemu za broń!”. Zgromadzenie składające się z wojowników z jego miasta odpowiedziało Gilgameszowi: „Nie poddamy się domowi z Kisz, chwyćmy przeciw niemu za broń!”. Wówczas Gilgameszowi, na te słowa wojowników z jego miasta, ucieszyło się serce i rozjaśniła dusza.

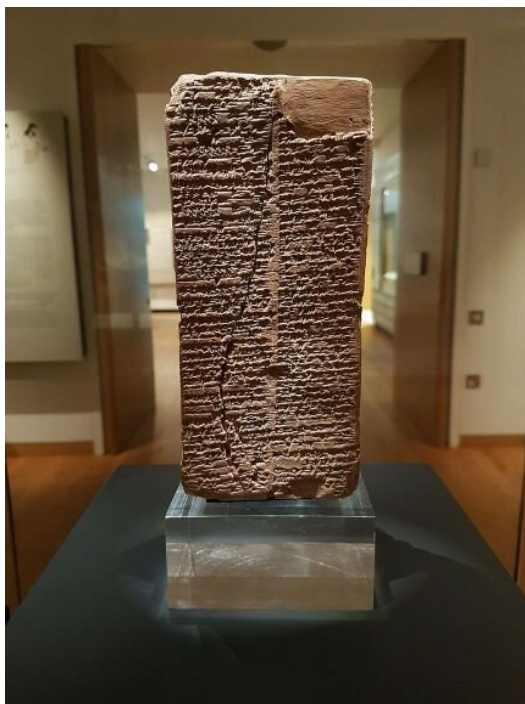
Źródło: *Epos o Gilgameszu*, [w:] *Starożytność. Teksty źródłowe, komentarze i zagadnienia do historii w szkole średniej*, oprac. G. Chomicki, S. Sprawski, Kraków 1999, s. 35.

Określ, które z poniższych zdań są prawdziwe, a które fałszywe.

Zdanie	Prawda	Fałsz
Do podjęcia decyzji o walce potrzeba jedności wodza, starszyzny i zgromadzenia wojowników.	☐	☐
Od decyzji starszyzny wódz może się odwołać do zgromadzenia wojowników.	☐	☐
Zgromadzenie wojowników ma większą moc decyzyjną niż starszyzna.	☐	☐
Inicjatywa walki należy do wodza.	☐	☐

Zdanie	Prawda	Fałsz
Inicjatywa walki należy do zgromadzenia wojowników.	☐	☐
Gilgamesz to przykład władcy absolutnego.	☐	☐

Sumeryjska lista królów to jeden z zabytków pozwalających poznać dzieje Sumeru. Powstał dopiero w XIX w. p.n.e., ale autor (lub autorzy) wykorzystał spisy władców pochodzące z wcześniejszych czasów, które zachowały się w poszczególnych miastach-państwach. Na podstawie analizy tekstu oceń wartość historyczną źródła.

Jedna z tabliczek z sumeryjską listą królów. Tabliczka pochodzi z XIX w. p.n.e. Dziś w Ashmolean Museum w Oxfordzie.

Źródło: Ashmolean Museum/Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

“ *Sumeryjska lista królów*

Gdy królestwo zostało zesłane z nieba, było królestwo w Eridu.

W Eridu A-lulima został królem i rządził 28800 lat.

Alalgar rządził 36000 lat;

dwóch królów rządziło 64800 lat.

Porzucam Eridu; jego królestwo do Bad-tibira zostało przeniesione.

W Bad-tibira En-men-lu-Anna rządził 43200 lat;

En-men-gal-Anna rządził 28800 lat;

boski Dumu-zi, pastrz, rządził 36000 lat;

trzech królów rządziło 108000 lat.

Porzucam Bad-tibira; jego królestwo do Larak zostało przeniesione.

[...]

Potop zmiotł wszystko.

Kiedy potop zmiotł wszystko, kiedy królestwo zostało zesłane z nieba, było królestwo w Kisz.

[...]

23 królów rządziło 24510 lat, 3 miesiące, trzy i pół dnia.

Kisz zostało porażone orężem, a jego królestwo zostało przeniesione do E-Anna.

[...]

En-mer-kar [...] ten, który zbudował Uruk, został królem i rządził 420 lat.

[...]

Boski Gilgamesz, jego ojcem był demon, kapłan, rządził 126 lat.

Ur-Nungal, syn boskiego Gilgamesza, rządził 30 lat.

Utu-kalam, syn Ur-Nungala, rządził 15 lat.

Labah rządził 9 lat.

Źródło: *Sumeryjska lista królów*, [w:] *Starożytność. Teksty źródłowe, komentarze i zagadnienia do historii w szkole średniej*, oprac. G. Chomicki, S. Sprawski, Kraków 1999, s. 34–35.

Uzasadnienie

Ćwiczenie 7

Wyobraź sobie, że podczas badań nad historią Mezopotamii natrafiasz na cztery poniższe teksty. Uporządkuj je w kolejności chronologicznej: nie chodzi o datę powstania tych tekstów, ale o chronologię wydarzeń, które opisują. Uzasadnij odpowiedź. Takie zadanie często stoi przed badaczami Mezopotamii: znajdują setki tabliczek i muszą określić, jakie są związki między nimi, zaczynając od ustalenia chronologii wydarzeń.

Enlil dał Lugalzagesiemu panowanie nad ludem [...], położył u jego stóp wszystkie ziemie [...]. Enlil wyrównał dla niego wszystkie drogi. Od wschodu do zachodu nie pozwolił Enlil, aby miał jakiegoś rywala; pod jego panowaniem ziemie odpoczywają spokojnie.

Po tym jak władza królewska zeszła z nieba, Eridu stało się siedzibą królestwa [...], potem potop zniszczył ziemię [...] i królestwo zeszło z nieba, Kisz stało się siedzibą królestwa.

Kisz zostało porażone orężem i królestwo zostało przeniesione do Uruku. W Uruku Lugalzagesi był królem.

Sargon, król Akadu, przedstawiciel Isztar, [...] król regionu, wielki zastępca Enlila, podbił Uruk i zniszczył jego mury; z wielkiej bitwy z mieszkańcami Uruk wyszedł zwycięski; Lugalzagesi, król Uruk, został pojmany w czasie walki [i zaprowadzony w kajdanach/klatce do bram świątyni Enlila].

Źródło: Maria Luisa Uberti, *Wprowadzenie do historii starożytnego Bliskiego Wschodu*, tłum. A. Mrozek, Warszawa 2010, s. 54, 70, 77.

Uzasadnienie

Poniższy posąg przedstawia Ebih-ila (jak głosi inskrypcja). Porównaj posąg z płaskorzeźbą i udowodnij, że Ebih-il należał do elity.

Posąg Ebih-ila, XXV/XXIV w. p.n.e., Luwr, Paryż.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Płaskorzeźba Ur-Nansze, ok. 2500 r. p.n.e., Luwr, Paryż.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Twoja odpowiedź

Dla nauczyciela

Autor: Martyna Wojtowicz

Przedmiot: Historia 2022, Historia

Temat: Lud wynalazców. Starożytni Sumerowie

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu. Uczeń:

3) charakteryzuje organizację państw i strukturę społeczeństw w cywilizacjach starożytnego Bliskiego Wschodu;

4) rozpoznaje najważniejsze osiągnięcia kulturowe starożytnych cywilizacji Bliskiego i Dalekiego Wschodu;

5) charakteryzuje wierzenia ludów tworzących cywilizacje starożytnego Bliskiego i Dalekiego Wschodu, z uwzględnieniem judaizmu.

Treści nauczania - wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu. Uczeń:

1) wymienia najważniejsze cywilizacje starożytnego Bliskiego Wschodu (Sumerowie, Babilon, Egipt, Persja) oraz przedstawia ich wkład do kulturowego dziedzictwa ludzkości;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- opisuje rozwój pisma wymyślonego przez Sumerów;
- charakteryzuje elementy dziedzictwa sumeryjskiego w naszej codzienności i przełomowe wynalazki, które im zawdzięczamy;

- porównuje życie ucznia w szkole sumeryjskiej i współczesnej;
- ocenia wartość historyczną źródła dotyczącego dziejów Sumeru.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Faza wstępna:

1. Prowadzący lekcję określa cel zajęć i informuje uczniów o ich planowanym przebiegu. Przedstawia kryteria sukcesu oraz wyświetla na tablicy temat lekcji.
2. Nauczyciel inicjuje rozmowę wprowadzającą w temat lekcji. Może ją rozpocząć, pytając uczniów, jakie mają skojarzenia z hasłem „Sumerowie”.

Faza realizacyjna:

1. Praca w grupach z treścią e-materiału. Nauczyciel dzieli uczniów na trzy grupy, a każdy zespół opracowuje fragment materiału z sekcji „Przeczytaj”:

grupa 1 – Państwa-miasta;

grupa 2 – Pismo;

grupa 3 – Inne przełomowe wynalazki.

Po zakończeniu pracy wyłonieni z grup przedstawiciele prezentują na forum klasy przydzielone zagadnienie. Pozostali uczniowie sporządzają notatki, mogą zadawać pytania i weryfikować przedstawione informacje. Jeżeli to konieczne, nauczyciel uzupełnia informacje.

2. Nauczyciel podkreśla, że Sumerowie to starożytny lud nieznanego pochodzenia i wciąż wiele spraw intrygujących naukowców pozostaje nie do końca wyjaśnionych. Zapowiada, że obejrzą film edukacyjny, który dodatkowo przybliży im tę cywilizację. Prosi, aby uczniowie wynotowywali najważniejsze fakty. Prezentuje uczniom film, a po jego zakończeniu zadaje im pytania: Co jest dla nich najciekawsze w cywilizacji i kulturze sumeryjskiej? Uczniowie dzielą się swoimi opiniami, mają też okazję dopytać o niejasne dla nich rzeczy (albo sprawdzić w dostępnych źródłach).
3. Dla utrwalenia wiadomości uczniowie wykonują wskazane przez nauczyciela polecenie dołączone do filmu edukacyjnego.
4. Utrwalanie wiedzy i umiejętności. Nauczyciel przechodzi do sekcji „Sprawdź się”. Zapowiada uczniom, że będą rozwiązywać ćwiczenia 1–4 – od najprostszych do najtrudniejszych – i będą to robić wspólnie. Wybrana osoba czyta po kolei polecenia. Po każdym przeczytanym poleceniu nauczyciel daje uczniom określony czas na przygotowanie się, a następnie ochotnik udziela odpowiedzi. Reszta uczniów się do niej ustosunkowuje i proponuje swoje pomysły. Nauczyciel w razie potrzeby koryguje odpowiedzi, dopowiada istotne informacje, udziela uczniom informacji zwrotnej.
5. Utrwalanie wiedzy i umiejętności. Kolejne ćwiczenia 5 oraz 6 (analiza tekstów źródłowych, m.in. fragmentu *Eposu o Gilgameszu* i sumeryjskiej listy królów) uczniowie wykonują w parach. Konsultują swoje rozwiązania z inną parą uczniów i ustalają jedną wersję odpowiedzi.
6. Na koniec uczniowie, pracując indywidualnie, rozwiązują ćwiczenie 8 (analiza ilustracji przedstawiającej Ebih-ila). Nauczyciel obserwuje postęp i rezultaty pracy, prosi wybraną osobę o zaprezentowanie swojej odpowiedzi wraz z uzasadnieniem.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji zawarty w sekcji „Wprowadzenie” i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Czego uczniowie się nauczyli? Czy potrafią opisać rozwój pisma sumeryjskiego? Scharakteryzować elementy dziedzictwa Sumerów, wymienić wynalazki, opisać życie uczniów w szkole sumeryjskiej, ocenić wartość historyczną źródeł dotyczących dziejów Sumeru?
2. Nauczyciel omawia przebieg zajęć, wskazuje mocne i słabe strony pracy uczniów, udzielając im tym samym informacji zwrotnej.

Praca domowa:

Wykonaj ćwiczenie 7.

Materiały pomocnicze:

Gawlikowska K., *Sztuka Mezopotamii*, Warszawa 1975.

Jaczynowska M., Musiał D., Stępień M., *Historia starożytna*, Warszawa 2008.

Roux G., *Mezopotamia*, tłum. B. Kozłowska, J. Kozłowska, Warszawa 2008.

Uberti M.L., *Wprowadzenie do historii starożytnego Bliskiego Wschodu*, tłum. A. Mrozek, Warszawa 2010.

Ziółkowski A., *Historia powszechna. Starożytność*, Warszawa 2009.

Wskazówki metodyczne:

- Cały e-materiał może być wykorzystany do realizacji zajęć metodą odwróconej klasy. Wtedy uczniowie zapoznają się z informacjami w sekcji „Film edukacyjny” i przygotowują swoje propozycje odpowiedzi. W szkole następuje czytanie i ocena koleżeńska opracowań uczniów.

Spis nieopisanych ilustracji

- Ćwiczenie 2 – ilustracja 1: Płaskorzeźba *Stela z Ushumgal*, 2900–2700 r. p.n.e.; domena publiczna, Wikimedia Commons.
- Ćwiczenie 2 – ilustracja 2: Maski Tutanchamona; ok. 1327 r. p.n.e.; złoto, szkło i kamienie półszlachetne; licencja CC BY-SA 3.0, Roland Unger, Wikimedia Commons.
- Ćwiczenie 2 – ilustracja 3: Posąg mnicha Chikotsu Dai'e; domena publiczna, Wikimedia Commons.
- Ćwiczenie 3 – ilustracja 1: Włócznia poświęcona Królowi Kiszu. Około 2600 r. p.n.e.; domena publiczna, Wikimedia Commons;
- Ćwiczenie 3 – ilustracja 2: Włócznia myśliwska i nóż z Parku Narodowego Mesa Verde; domena publiczna, Wikimedia Commons.
- Ćwiczenie 4 – tabela ilustrująca stopniowe upraszczanie znaków klinowych od archaicznego (pionowego) pisma do asyryjskiego; domena publiczna, Wikimedia Commons.